Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 6. LIPANJ 1940. GOD. VIII.

Izlazi mjesečno. — Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA

BROJ 6. GOD. VIII. LIPANJ 1940.

Svečana proslava rođendana dr. Antuna i Stjepana Radića 11 lipnja 1940.

Na dan 11 lipnja ove godine Hrvatski narod proslavio je prvi puta u oslobođenoj domovini Hrvatskoj rođendan svojih velikih sinova, narodnih prvoboraca dr. ANTUNA i STJEPANA RADIĆA.

I naše društvo, vjerno svojim idealima, održalo je u svojim prostorijama svečanu akademiju, koja je bila po članovima i prijateljima brojno posjećena. U ime Vodstva Hrvatskog naroda bio je prisutan narodni zastupnik Milutin Mayer, veliki meštar Braće Hrvatskog Zmaja. S njime bio je i protonotar BHZ Viktor Mohr. U ime »Seljačke Sloge« zastupao je pretsjednika g. Rudolfa Hercega, ravnatelj g. Hartl Josip.

Naše društvo već davno prije Narodnog sporazuma od 26 VIII 1939 iznijelo je svoje idealno stanovište, koje je našlo izraza i u broju 1 revije »Zagreb« od 1939, koji je čitav broj tadašnja cenzura zaplijenila.

Stoga je na današnjoj akademiji ovo stanovište iznesao društveni tajnik gradski senator Stiegler Stjepan.

On je u svojoj uvodnoj riječi rekao slijedeće:

U SPOMEN NARODNIM PRVOBORCIMA!

Vruća srca Hrvatskog Naroda u toploj ljubavi za svoju predragu napaćenu Hrvatsku okopnila su ledene sante, koje su stezale kroz 20 godina brod narodni. Narod Hrvatski pomlađen, jak i velik, muževno i dostojanstveno kroči k svojoj sretnijoj budućnosti... a ispred svih naš bijeli do sada ni od koga pokoreni stari ponosni Grič, Kaptol plemeniti... da čitav naš Zagreb, taj najljepši biser u kruni Majke Hrvatske.

I naše »Društvo Zagrebčana« kao vjerni čuvar tradicija i slobodarskog duha zagrebačkih građana u svim svojim nastojanjima za što uspješniji procvat grada Zagreba, veseli se da su se opet povratila vremena, kada je narodna svijest hrvatska budna, kada je čitav narod jedinstven i složan, i kada kao takav miran, dostojanstveno kroči put sretnije budućnosti. Preko pet milijuna odlučnih i složnih Hrvata u granicama i izvan granica naše

domovine Hrvatske, osjetilo je da imade jedno srce, jednu dušu, jednu želju i jednu budućnost. Duh toga Svetoga Jedinstva, crpljen iz nauke Dr. Antuna i Stjepana Radića, ulio je u sve nas svijest vlastite snage i uvjerenja, da ćemo svladati i posljednje zapreke k putu u punu slobodu bratstva i jednakosti. Zalutati više nećemo i nemožemo, jer nam taj put obasjavaju zapaljene žive baklje domovinske ljubavi i žrtvovanja — naši junaci i mučenici LJUDEVIT POSAVSKI I PETAR SVAČIĆ, BISKUP PAVAO HORVAT I BAN IVANIŠ, MATIJA GUBEC I HEKATOMBE SELJAKA SLOBODARA, BAN PETAR ZRINJSKI, SA SVOJOM MUČENICOM KATARINOM ZRINJSKI I KNEZ KRSTO FRANKOPAN, prije njih i poslije njih nebrojeni i neznani krvavi svjedoci hrvatske slave, stradanja i mučeništva, a iznad svih veliki učitelji naši DR. ANTUN i STJEPAN RADIĆ, koji su prvi otkrili neiscrpive nalaze narodne snage i žive sile, — zlatno srce HRVATSKOG SELJAČKOG NARODA.

I danas slaveći uspomenu rođenja tih Velikih naših Sinova, spominjemo se i dolaska Hrvata u ovu našu lijepu domovinu Hrvatsku: U pitomo Zagorje, u Slavoniju ravnu, u Bosnu ponosnu, Hercegovinu kršnu, i Liku kamenitu i na vruće žale plavog Jadrana. Trinaest dugih vijekova punih borba, pobjeda i stradanja, nada i malaksanja, prohujalo je iznad glava naših djedova i otaca, pustošilo je i opustošilo polja i ognjišta naša. Ali su se uvijek na novo palile pogašene vatre i uvijek nanovo nicala gažena trava. Rasli su sinovi izginulih otaca, da i oni uginu, ali prije smrti svoje, okrenuli su barem za jedan okret kola sudbine naše i tako pomogli, da iz svete naše zemlje izvire svijetlo dana, voda živa, kojom je sada osvećena i očišćena svijest hrvatskih sinova i kćeri te možemo mirno gledati u vedriju budućnost.

U današnjim danima i u ovom svečanom raspoloženju, kada su sva naša čuvstva prelivena dubokom zahvalnošću mrtvim velikanima Roda našega, dolazi pred Vas Društvo Zagrebčana, pretstavnik potomaka prvih slobodnih građana Zagreba, da i ono oda naročitu zahvalnost i priznanje narodnim Velikanima Roda Hrvatskoga Dru ANTUNU i STJEPANU RADIĆU za nadčovječne napore i žrtve, koje su uložili u nastojanju, da dovrše djelo oslobođenja. Upravo svetačkom strpljivošću kroz dugi niz godina nosili su na svojim leđima teret borbe, vjere i nade. Nikada ni u najtežim naporima, muka i proganjanja, ni za trenutak nisu smalaksali, nego su svojim svjetlim značajem i živom vjerom uklanjali svako malodušje sustalih boraca da ne klonu, jer su u svoje riječi unosili svu moć i snagu vjere u sigurnu pobjedu dobra nad zlim i pravde nad nepravdom.

I Društvo Zagrebčana, kao čuvar tradicija Kraljevskog Griča i slobodnog grada Hrvatske, obećaje sveto, da će sve svoje snage, sav svoj rad i čitavo srce posvetiti zajedničkom dobru naroda, a u duhu najboljih i najzasluženijih sinova Hrvatskog Naroda.

Spominjući se danas svetih sjena velikih sinova Hrvatskog Naroda DRA ANTUNA i STJEPANA RADIĆA, moramo da se sjetimo i vođe našega naroda DRA VLADIMIRA MAČEKA, pod čijim umnim vodstvom Hrvatski Narod svladati će konačne zapreke i otvoriti novu stranicu povijesti, u koju će se bilježiti potpuna sloboda Hrvata i njihovo samoodređenje, široka narodna prosvjeta, gospodarski napredak i blagostanje, socijalna pravica, kršćanska kultura i pravo shvaćanje slavenske svijesti u zajedničkom životu sa ostalom našom slavenskom braćom.

I danas molimo Svevišnjega Boga, da blagoslovi svaki korak i svaku riječ, svaki trud i svaku muku naših narodnih Vođa i svima nama, da nam dade mnogo snage i čvrstu volju, da dovršimo naše veliko djelo.

Mudrost neka upravlja, snaga i odlučnost neka izvodi, a ljepota neka krasi djela naša.

SLAVA I VJEČNI SPOMEN DRU ANTUNU I STJEPANU RADIĆU!«

Zatim je kvartet đaka Muzičke Akademije krasno otpjevao »Narodnu molitvu«, koju je ispjevao neumrli vođa Stjepan Radić, a krasno i melodički uglazbio pok. prof. Josip Canić.

Spomen-slovo o braći Radić prekrasno je iznio pred slušatelje narodni zastupnik slob. i kr. glavnog grada Zagreba MILUTIN MAYER. Njegov govor priopćujemo u cijelosti:

Posljednji čin tragedije seljačkog ustanka za slobodu potlačenog hrvatskog kmeta, koga je podigao idealni borac za socijalnu pravdu i čovječju slobodu Matija Gubec iz Gornje Stubice, krvavo je svršio dana 9 veljače 1573 kod Stubičkih Toplica.

Bojno polje pokrilo je preko pet tisuća mrtvih hrvatskih seljaka, dok ih je bezbroj zarobljeno i povješano po drveću uz ceste.

Hrvatska državna gospoda zatirala su odsele još jače bijenog kmeta, nego li dosele. Uzalud je on u svojoj zdvojnosti tu i tamo podizao lokalne bune, jer od svega nije bilo nikakvog uspjeha ni olakšanja.

Moralo je proći punih 275 godina da zarobljeni i potlačeni hrvatski seljak dođe do priznanja svojih čovječanskih prava.

Tek junački ban Josip Jelačić priveo je u život davnu baštinu mučenika »Seljačkog kralja« Matije Gupca u onom času, kada je dana 25 travnja 1849 godine ukinuo kmetstvo i hrvatskom seljaku priznao ljudsko dostojanstvo.

Seljački sinovi Dr. Ante Starčević i Dr. David Starčević zajedno sa drom Eugenom Kvaternikom bore se za priznanje hrvatskog državnog prava, a za slobodu Hrvatske gine kod Rakovice Eugen Kvaternik i njegovi drugovi junačkom smrću godine 1871.

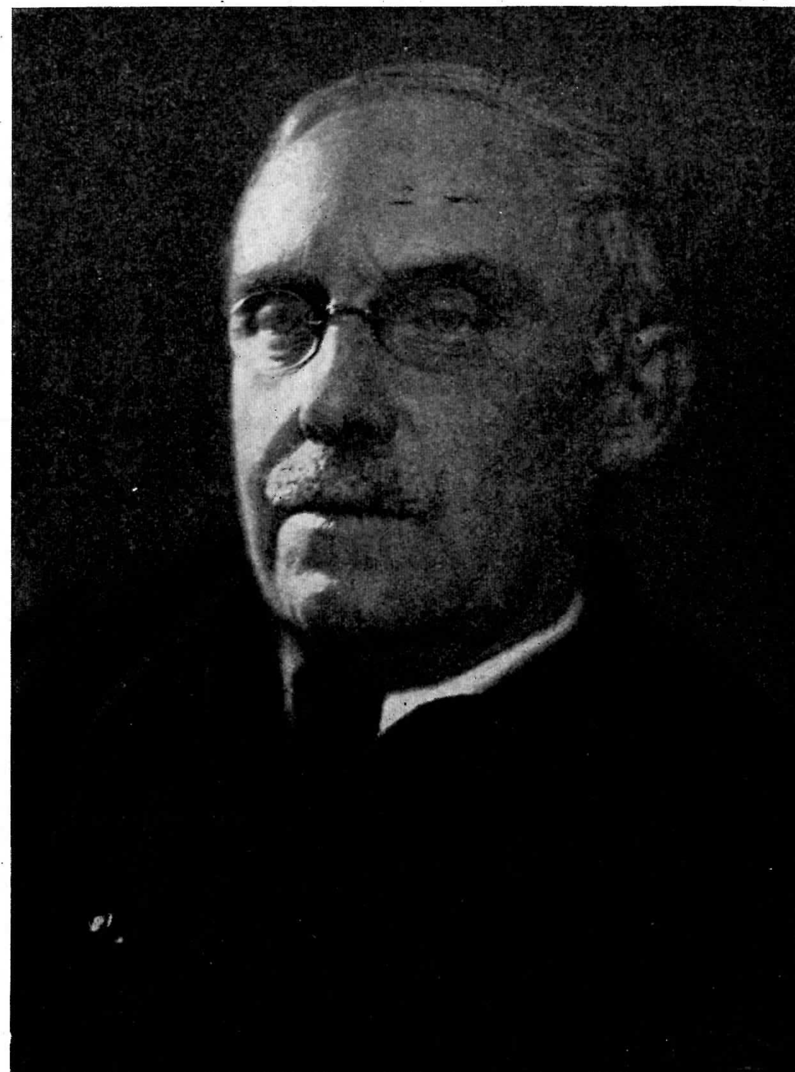
U toj borbi s Bečom i s Madžarima narodna hrvatska stvar promiče se — makar i lagano — naprijed.

I sada se dižu opet sinovi hrvatskog sela i godine 1912. ulaze po prvi puta hrvatski seljaci u drevnu hrvatsku sabornicu, da s hrvatskom inteligencijom vijećaju o pravima svoje domovine i naroda iz kojega su i sami nikli.

Zasluga je to braće dra A n t u n a i S t j e p a n a R a d i ć a, tih apostola hrvatskog seljaštva. Oni daju svome narodu nauku slobode, čovječnosti, pravice, mira i socijalne pravde. Oni su svojim radom i naukom proveli sjajnu organizaciju hrvatskog seljaštva, da su zadivili ne samo svoje političke protivnike već i kulturnu Evropu.

Onaj do pred nekoliko decenija — prezreni i zapostavljeni hrvatski kmet, zaslugom braće Radića stupa u prve redove i postaje snažni faktor, s kojim se mora računati.

Tek radom braće RADIĆA oživotvoravaju se potpuno herojski napori mučenika Matije Gupca za priznanje čovječanskog prava hrvatskog seljaka.

Dr. Ante i Stjepan Radić unose svojom naukom u svoj narod novi duh, novi pokret.

Njihova nauka nije imperijalistička, jer oni ne propovijedaju nikakovo nasilje, već prosvjetu, ljubav, mir i red među ljudima. Oni su protivnici svakoga nasilja i ne žele da čovjek čovjeku bude zvijer i da se međusobno zatiru, već naprotiv da se slažu i ljube. Ta nauka mirotvorstva braće Radića mnogima ne konvenira, koji su vični u mutnom loviti.

Ante Radić pravo ima kada veli: »Čovjek je stvoren da živi za drugoga. I što više ima onih za koje živi, to je taj život življi, čovječniji, radosniji, srećniji — i nikad dosta nije takvog života, nikad nije dosta dug, jer nikad ne možeš doživjeti, da bi bili srećni svi oni, za koje živiš.«

»I zadnji hrvatski pastir neka zna, da nije sam na svijetu, pa neka po tom i živi; neka zna, da ima braće po Bogu do na kraj svijeta, a po krvi i jeziku daleko — daleko neka zna, da mu braća po krvi i jeziku već stoljeća i stoljeća stradavaju od krivice ljudske, kao i on sam. Neka napokon zna, da se iz toga stradanja i zla mogu izbaciti samo slogom. Tomu nauku mora nas svaki biti apostol.

I onda će zasjati i naša Hrvatska zvijezda!«

Braća Radići u svome radu nastoje da prikupe rastrgane udove majke Hrvatske. I oni hoće veliku Hrvatsku kao što ju je htio i otac domovine dr. Ante Starčević.

U svom članku »Velika Hrvatska i Rim« jasno veli Radić:

»Kada bi sve naše zemlje i čitav naš narod došao pod jednu vladu i upravu, to bi onda bila — kažu neki — Velika Hrvatska«. I danas mislim, da nema ni jednoga Hrvata, koji to ne bi želio, pače i ne bi smjelo biti čovjeka na svijetu, koji bi bio proti tomu, jer bi to bila stvar i zgodna i pravična.

Govoreći o Hrvatskoj misli lijepo nastavlja Ante Radić veleći:

»Budimo svoji i u svom domu gospodari! Radimo na svakome mjestu za onu hrvatsku misao: da se Hrvati slože i sjedine u jednom domu, pa će onda u tom hrvatskom domu biti svi srećni i zadovoljni.«

Govoreći o Hrvatskoj misli dubokim poštivanjem daje iskreno priznanje političkom i patriotskom radu »oca domovine« dra Antunu Starčeviću, kada veli:

»Slava zato Starčeviću, jer je nosio tešku topuzinu u poštenoj hrvatskoj ruci. A ta topuzina — to je bila misao hrvatske slobode. Ta je misao tukla nemilosrdno naše neprijatelje, oni su se nje bojali kao Turci Markova topuza.« Dr. Ante Radić vjeruje u snagu i svijest svoga naroda, kada lijepo veli:

»Koliko ljudska pamet može doseći, hrvatska se država ne će nikada utopiti u Madžarskoj zato, tko to hoće, tomu je posao uzaludan.«

Radić ne simpatizira previše s ilirskim pokretom, što se najbolje vidi iz njegovih riječi, gdje zamjera Ljudevitu Gaju, veleći, »da nije

dobro proučio starih knjiga«, jer ne bi inače jedan narod — narod hrvatski dijelio na Dalmatince, Bošnjake, Hercegovce, Ličane, Slavonce i Primorce, već bi morao reći i priznati, da je sve to samo jedna domovina i to Hrvatska.

»Toliko je bilo potrebno reći, da znadete, kako su se naši djedovi još i očevi motali, dok su došli k sebi, dok su došli k svijesti, dok su spoznali, da svi spadamo k jednomu narodu i to hrvatskom.«

A govoreći o našoj akademiji veli:

»A znate, da naša gospoda imaju svoje učeno društvo, koje se zove »Jugoslavenska akademija« znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Morala bi se zapravo zvati »Hrvatska akademija«, ali to je ime jugoslavensko baš onakovo, kako i ilirsko, t. j. da bude svima pravo, ipak nije nikomu pravo ni ovo ime. Najbolje je i u toj stvari ići ravnim putem: reci bobu — bob, a popu — pop, a Hrvatu — Hrvat. A tko ne će biti Hrvat, ne ćemo ga moliti.... Ili jesmo Hrvati, ili nismo. Treće ne može biti...«.

Braća Radići propovijedali su svoju nauku ponajprije u širokim narodnim slojevima, u hrvatskom seljaštvu, jerbo su u njemu gledali najplodnije tlo. I nijesu se prevarili.

»Seljački narod, nije u svojoj duši nepravedan i ne želi da živi na tuđi račun. Seljak cijeni svoj rad, jer sam radi. A onaj, koji radi, poštuje i vrijednost rada drugoga čovjeka, te ne želi i ne će da mu otme vrijednost njegova rada. Narod, koji je mukom, znojem i trudom svojim podigao svoj dom i svoje ognjište, cijeniti će i cijeni i dom drugoga, te ako mu već ne može pomoći, a ono je sigurno da mu neće htjeti razarati njegov dom.«

»Narod, koji nema seljaka, taj je propao — vele braća Radići. Tko će hraniti dom, ako ne će seljak? Tko će hraniti narod, ako nema seljaka? Neka sutra tko otme Englezu Indiju, hoće li Englezi glodati željezo ili hrustati kameni ugljen u svojim tvornicama?

Ne će, nego će propasti! To vele, kako rekoh, i pametniji Englezi, pa je jedan o tome pred više godina napisao i čitavu knjigu.

Mi smo Hrvati još, hvala Bogu, seljački narod. I dok bude seljaka, bit će i Hrvata. Seljački narodi ne propadaju.«

I zaista je tako, jer ako prođemo kroz trinaest dugih vijekova našeg narodnog, kulturnog i političkog života, uvjerit ćemo se zaista, da je hrvatski narod pokazao i dokazao toliko otporne snage, toliko žilavosti kao malo koji daleko brojniji i veći narod.

Zato s ponosom dr. Ante Radić u svojem članku »Jesmo li mi Hrvati prosvjećen narod« veli:

»A država naša, to je stara, jedna od najstarijih Kraljevina u Evropi, — to je kraljevina Hrvatska. Čast i služba bana Hrvatskoga i župana hrvatskih — to je staro što se zna, i što je zapisano — najmanje 11 stotina godina. I danas je to živo i sačuvano: i Kraljevina, i ban i župani! Pa kakovo

je, takvo je, naše je, staro je, slavno je, — jer je poštovanja vrijedno, kao svaka starina. A naša je briga da i opet bude i jako i slavno!«

Do dana današnjega Hrvati su vazda poštovali tuđe, ali svoje ne daju. Zato mi nijesmo nikada navaljivali na druge države i narode, da im otmemo njihove vrednote i zemlje, ili da im uništimo njihove domove, ali isto tako ne ćemo dozvoliti nikome, da dirne u svetost naše rodne grude i naših dragih domova. »S v o j e ć e m o b r a n i t i, a t u đ e n e ć e m o d i r a t i.«

I upravo ta nauka braće Radića, koja je prožela milijune srdaca hrvatskih bez obzira na stalešku pripadnost uščuvala nas je dosele, pa ako dobri Bog da, čuvati će i u buduće naš hrvatski narod od strahote rata.

»Hrvatski narod — naročito seljački — ne poznaje šovinizma, zato i sa doseljenicima postupa lijepo i bratski i svakome podaje jednako i građansko i čovječansko pravo. Prijazan je i gostoljubiv strancu i upravo to je tajna te silne asimilatorne snage hrvatskoga naroda, zašto se bez ikakova pritiska na posve prirodan način, u vrlo kratkom vremenu, najveći dio tih doseljenika pretapa i prekaljuje u hrvatstvu.

Čovječnost je naime veća od svega na svijetu, jer svako ljubi i svatko se njoj pridružuje.«

Braća Radići nastojali su spriječiti jednu veliku rak-ranu, koja se je prije pola stoljeća pojavila među našom inteligencijom, da su prihvaćali stranu kulturu i tuđinsku ideologiju, a prezirom zabacivali samoniklu hrvatsku kulturu.

Oni su bili prvi, koji su javnosti počeli isticati ljepotu hrvatske narodne autohtone kulture i u tu svrhu počeše priređivati smotre hrvatske seljačke kulture.

Naša Hrvatska nalazi se na razmeđu istoka i zapada Evrope. Na toj raskrsnici križale su se rase i kulture raznih naroda, pa je upravo herojski trud hrvatskog seljaštva, da je do danas znalo i moglo održati najznačajnije i najvrednije značajke naše hrvatske seljačke kulture i kroz stoljeća neslomivost hrvatskog narodnog duha.

Ante i Stjepan Radić davno su uočili životnu i neslomivu snagu naroda iz koga su nikli, pa su zato punim pravom ustali protiv tuđinske kulture, koja je osobito u našim gradovima hvatala jaki korjen.

Oni bezobzirno upiru prstom u razne tuđince, koji hoće, da ih naš svijet drži za najveće Hrvate. To su oni špekulanti, koji vide i znadu, da se tuđincu pravo ne vjeruje, pa zato viču i pišu, da su i oni Hrvati. I naš ludi svijet, im više puta vjeruje i još to veliča i slavi.

Još prije braće Radića rekao je Ante Starčević, da hrvatska gospoda previše troše i da previše drže do tuđinca.

Zato narod, koji zabaci, zaboravi ili čak prezre svoju prošlost, prestaje biti narodom.

Prošlost nam je bila često puna patnja i muka, ali bila je i velika i

slavna. Herojska djela naših viteških djedova i otaca zadivila su i kulturnu Evropu, jer djedovi naši umirahu za krst i slobodu onda, kada je ta Evropa mirno promatrala, kako se potkapaju bedemi kršćanstva i kulture.

Naša je dužnost da upotpunimo i dotjeramo ono što su pradjedovi, djedovi i očevi naši u teškim i sudbonosnim danima stvorili i ostavili nam u nasleđe.

Zato treba da se okanimo svega onoga, što je tuđe našoj hrvatskoj narodnoj duši i samo prema zahtjevima, željama i potrebama hrvatskoga naroda moramo izgrađivati svoj kulturni, ekonomski, socijalni i politički razvitak.

Ideologija braće Radića nije destruktivna već konstruktivna i prožeta vjerom u Boga, kao najveća i najviša etička vrijednost.

Geslo Stjepana Radića »Vjera u Boga i seljačka sloga« najbolje pokazuje i dokazuje, da je on bio naučitelj i prorok onoga naroda, koji ni u najcrnijim danima svoga narodnog života nije zaboravljao Boga, koji ga evo već trinaest punih vijekova štiti i vodi, koji mu je često jedina nada i ufanje, da će i njemu doći dan potpunoga mira i potpune narodne slobode, kada će po svojim skromnim seoskim crkvicama i velebnim drevnim katedralama zapjevati gromki narodni »Te Deum« . . .

Onakav »Te Deum«, kakav može zapjevati samo onaj ispaćeni narod, kojega prozvaše »predziđem kršćanstva« i »štitom slobode i civilizacije.«

Potpuno uskrsnuće Hrvatske doći će onda, kada svi mi Hrvati budemo potpuno jedinstveni i složni, kada odbacimo sve stare stranačke pogreške i zavisti i kada si u punoj ljubavi i bratskoj slozi pružimo ruke pomirnice za jedan uzvišeni cilj:

»SVE ZA SREĆU I SLOBODU HRVATSKE!«

U taj čas procvasti će iz grobova Matije Gupca i Eugena Kvaternika, dra Antuna Starčevića, dra Antuna Radića i Stjepana Radića NOVA PREPOROĐENA HRVATSKA, KOJA ĆE POD ZAŠTITOM SVEVIŠNJEGA BOGA BITI VJEČNO SVOJA I POTPUNO SLOBODNA!

*

Zatim je uslijedio prekrasni umjetnički program na kome su iz blagonaklonosti, a da počaste ovaj veliki dan, sudjelovali naši priznati umjetnici. Gospođa Liga Doroghy, prekrasno je otpjevala nekoliko narodnih pjesama uz pratnju profesora Mladena Pozajića. Gospođa Julija Heffer svojim poznatim lijepim načinom recitirala je dvije predivne pjesme Stjepana Radića: »Uz kolijevku« i »Sretan Dom«. Gradski senator g. dr. Viktor Benković, poznati tenor, komorni pjevač, efektno je otpjevao Zajčevu: »Obađoh salu Velikoga Vijeća« i »Na gondoli«. Đak Muzičke akademije, nadobudni Zeno Vukelić, plemenitim tonom svoga čela otsvirao je uz pratnju prof. Ernesta Krautha melodiozne skladbe Tartinija i Caporella.

Iz naše krasne Odakove opere »Dorica pleše« otpjevali su dvopjev gđa Liga Doroghy i Dr. Viktor Benković tako divno, da su morali čitavu ariju razdraganoj publici opetovati.

Svečana akademija završena je pjevanjem Radićeve »Narodne molitve«, koja — svojim prekrasnim akordima svršava molitvom Svevišnjemu, da Hrvatski narod očuva ratnih grozota...

Time je dovršena ova svečana Akademija u čast rođendana velikih Hrvatskih sinova, narodnih vođa i učitelja Dr. Antuna i Stjepana Radića sa željom i molitvom svih prisutnih, da bi Hrvatskom našem narodu skoro sinulo sunce potpune slobode!...

Ivan Ulčnik: (Nastavak)

JOSIP BARUN NEUSTÄDTER

U prošlom broju »Zagreba« opisali smo kako je došlo do postave spomenika hrvatskom banu Josipu grofu Jelačiću. Vidjeli smo da je barun Neustädter svojim radom mnogo pridonio da je Jelačićev spomenik prema želji Hrvatskoga naroda konačno otkriven.

U ovom broju osvrnut ćemo se na sadržaj jedne knjižice, koju je barun Neustädter kao »Manuscript« izdao za svoje znance i prijatelje. Ta knjižica nosi naslov »Ausflug nach Novi Dvori im Monate Juni 1861«. Knjižica je štampana na njemačkom jeziku u Narodnoj tiskari dra Ljudevita Gaja. Naklada joj je bila malena, pa je zato široj javnoti malo poznata.

»Manuscript« možemo smatrati Neustädterovim prigodnim memoarom o izletu na Jelačićevo dobro Novi Dvori. Na 23 lipnja 1861 odvezao se je Barun Neustädter sa malom kćerkom Sofijom i njenom odgojiteljicom u Nove Dvore, da se odazove odličnom pozivu banice udove Sofije grofice Jelačić. Sadržaj »Manuscripta« vrlo je zanimiv s razloga, jer nam tu Neustädter iskazuje svoje osjećaje i uspomene na velikog bana. Ujedno opisuje kako su Novi Dvori izgledali u ono doba, kada je u njemu stanovala osamljena mlada udova Sofija grofica Jelačić.

23 lipnja 1861 bio je ujedno dan, kada se je navršila 12-godišnjica pobjedničkog napredovanja bana Jelačića u ratu protiv Madžara kod Óbecse, (23 lipanj 1848).

Neustädter se sa kćerkom i odgojiteljicom odvezao u Nove Dvore poštanskom diližancom. Putem se on podao razmišljanju na nedaleke minule događaje, kod čega mu naročito izbija lik dobrog mu prijatelja, ratnog druga, sada pokojnika — slavnog bana Jelačića.

Barun Neustädter svoj »Manuscript« započimlje s ovim stihom:

»Gedenkst Du der Vergangenheit
Mit thränenschwerem Blick,
Dann ruft die Ferne schöne Zeit
Erinn'rung Dir zurück.«

Zatim opisuje banovu osobu:

»Ban Jelačić bio je idol junaka i poštenjaka. On je godine 1848. u 11 satu spasio Austriju od potpuna rasula. Jelačić kao mentor vjernosti i odanosti nadvisuje u čistoći i savjesti snažnog i velikog Waldsteina[11]). Jelačić se je na čelu Hrvata vojnika borio za cijelokupnost monarhije. Za taj cilj vodio je cijeli Hrvatski narod s oružjem u ruci, a da kod toga ni najmanja sjenka prigovora nije pala na njegov značaj. Taj je ostao čist, do posljednjeg daha.«

»Stalno je da će u sadašnjosti a tako i u budućnosti, svi koji razumiju i cijene ličnost Jelačićevu hodočastiti u Nove Dvore. Tu će naći Jugoslavena, idola, junaka za obranu svoje domovine — Hrvatske. U divnom parku Novih Dvori ban je sa svojom ljubljenom suprugom Sofijom najrađe boravio. Tu je tražio oporavak teško narušenom zdravlju. Tu je Jelačić bio udaljen od meteža ljudi, čiji bijes i taštinu tako je gorko iskusio. U sjeni tog parka našao je veliki ban nakon smrti vječno počivalište u grobnici kapelice Sv. Josipa, koju je u gotskom stilu dao tamo sagraditi. Uz bana počiva u kapelici mala kćerkica Anka, to najveće veselje bana i njegove supruge, a koju im nemili usud smrti prerano otme. Jelačić je u životu morao da podnese mnoge udarce, ali jedan od najbolnijih bio je smrt malene Anke.«

Prikazujuć ovako tešku banovu sudbinu Neustädter dodaje ovaj stih:

[11]) Wallenstein (Waldstein) Albrecht Wenzl Eusebius rodio se 1583 u Češkoj. Posvetio se vojničkom staležu. Borio se najprije protiv Turaka, kasnije je imao velikog učešća u tridesetgodišnjem ratu pod carem Ferdinandom II. Kao vojnik bio je Wallenstein vrlo sposoban, naročito u organizaciji vojske, koju je zatim sam pobjedonosno vodio. Uspjelim ratovima učinio je velike usluge austrijskoj carevini. Sreća na bojnom polju bude razlogom da je Wallenstein postao slavičan. Težio je da postane samostalnim vladarom u Češkoj. U tu svrhu tražio je pomoć od Francuske. Wallenstein sklapa protiv cara Ferdinanda II. savez sa Švedima i Saksoncima. Ove Wallensteinove spletke budu razlogom da je pao u nemilost na bečkom dvoru. Car odluči, da ga se riješi. Konačno se protiv Wallensteina skuje urota i on bude po carskim vojnicima godine 1634 u vlastitoj palači u Pragu ubijen. Wallenstein je bio tjelesno jak čovjek, a isto tako i duševno vrlo razvijen, on je bio jedan od najvećih vojskovođa svog vremena. Sa podređenima bio je strog upravo do nesmiljenosti. Vlastiti život sprovodio je vrlo umjereno, a novcem bio je uvijek štedljiv. Wallenstein se dva puta ženio, te je sa drugom ženom imao kćer Mariju Elizabetu, koja se uda za grofa Kaunitza.

(Sastavljeno prema podacima »Mayers Konversations-Leksikon« g. 1896, sv. 17.)

»Das Schicksal ist ein arger Feind,
Der kein Erbarmer kennt;
Errinn'rung ist der beste Freund,
Den Gram sein Eigen nennt!«

Posljednji puta bio je Neustädter u Novim Dvorima mjeseca kolovaza 1858, kada se je oprostio od bana i banice prigodom puta u Meran i Veneciju, kamo je poveo svoju ljubljenu suprugu Helenu, da joj u blagoj klimi Italije traži lijeka. U daljnjim razmišljanjima Neustädter nastavlja:

Sofija bar. Neustädter kao djevojka, kasnije udata markiza Gozani. Kćerka Josipa baruna Neustädtera. Fotografija izrađena po fotografu A. Sorgato u Veneciji g. 1875.

»Godine 1859. pade ruka Gospodina teško na mene. U mjesecu siječnju umre mi supruga Helena. Na 20 svibnja 1859. u pol noći umre ban Jelačić. Nije doživio poraz Austrije. Da! »Jelačić war todt — doch sein Name lebte fort!«

Kod toga Neustädter svoje osjećaje izrazuje u stihu:

»Von der Erde Gütern allen,
Belibt der Ruhm — das Höchste doch!
en der Leib in Staub zerfallen,
Lebt ein solcher Name noch!«

»Mojoj kćerki Sofiji kumovi su ban i banica, Ona ju na krstu podiže. Na prsima majke Hrvatice moja kći usisavala je ljubav za hrvatski jezik i domovinu. Sudbina je ali odredila drugačije. Budućnost djeteta ostavila

je majka meni u dužnost, jer ona je prerano umrla. Da li bi ti Hrvatska, časna i junačka zemljo mogla u tim časovima boli i patnje, naći takovu majku i kumove!«

Nakon nježnih misli o svojoj kćerki, barun Neustädter baci pogled na odgojiteljicu Francuskinju-Švicarku, koja je u diližanci sjedila. Stvara si sliku kao da je ova žena simbol naroda ravnopravnoga! »U drugim zemljama razbijaju si državnici glave kako da riješe pitanje ravnopravnosti? U Švicarskoj to je već davno riješeno. Tamo francuska, njemačka i talijanska narodnost već kroz više stotina godina mirno i nesmetano jedan uz drugog živi. Svaki kaže: »Ja sam Švicar!« Samo Madžari, koji su posljednji u ove krajeve došli, neće da to shvate, već vječno snivaju o svom »Magyar-Orszagu«, u kojeg bi htjeli utopiti sve ostale narodnosti.«

»Kosuth godine 1848 nije mogao Hrvatske naći na zemljovdu tako dugo, dok hrvatski topnici nisu kod Pakozda u srcu Madžarske pomogli potsjetiti Kosutha da Hrvatska ipak postoji.«

»U takovom duševnom razmatranju približili smo se Novim Dvorima. Bila je velika vrućina. Po cesti vitlala se prašina kao u Sahari. Prašinu povećavahu zemljoradnje uz cestu, za toliko željenu željeznicu Zidani Most—Zagreb. Taj dio Hrvatske priličio je kakovoj turskoj pokrajini, gdje je bila jedina misao, kako će se što više potrošiti na život sultana Abdul Medjida.«

Zatim Neustädter opisuje svoje utiske kod samog ulaza u Nove Dvore:

»Desno i lijevo nalaze se lijepe i uredne gospodarske zgrade. Pogled na njih izmjenjuje se na lijepim tratinama i skupinama drveća.«

»Sve to leži pred krasnim dvorcem, kojeg rasvjetljuje južno sunce. Jednokatni dvorac ukrašen je ukusnom fasadom, a rese ga brojni jednaki prozori, opkoljeni crvenkastim ukrasima a la Walter-Scot. Na sredini zgrade uzdiže se mali toranj s urom. Prigodom našeg dolaska pokazivala je ura četvrt preko podne. Na tornju se vije zastava obitelji grofova Jelačić. To je ujedno znak, da je gospodarica dvorca kod kuće. Zastava je crveno-žuta. Od nevremena je poblijedila, upravo kao uspomena na velikog pokojnika. Da! njegova uspomena ostade samo u srcima dobrih i vjernih prijatelja!«

»Dvorac stoji u sredini parka. Pred glavnim vratima je lijep zdenac, opkoljen sa cvatućim cvijećem. Pričinja se kao da se nalazimo pred otmjenom vilom, a ne pred dvorcem. Do dvorca vodi kolni put, koji opkoljuje veliku rundelu zasađenu georginama. Prolaz kroz dvorac u park zatvoren je staklenim vratima. Oko 20 koraka od dvorca nalazi se gotska kapela Sv. Josipa. Oko kapele zasađena su limunova stabla i cvjetajuće grmlje. Nutrašnjost kapele odgovara pjesničkom duhu pokojnog bana. Stil sasma jednostavan. Gotski prozori su šiljasti sa slikarijama na

staklu. Klecala su kadifom pokrivena, a ukrašena sredovječnom rezbarijom. Pod kapele pokriven je sagom. Ispod poda je grobnica, gdje leži ban i njegova kćerka Anka«.

»U salonu dvorca nalazi se banova slika u narodnom odijelu. Slika banice, koja je prije visjela uz banovu sliku, maknuta je i smještena u drugu pokrajnu sobu. To je učinjeno zato, da se banov lik što bolje istakne. U drugoj sobi stoji banova postelja, njegov pisaći stol i narodno odijelo, kojeg je ban nosio prigodom svoje instalacije godine 1848. Zatim je tu bogata zbirka oružja. Sve je to prije bilo u banskim dvorima na Markovom trgu. Sada je ovamo preneseno gdje se čuva. U jednoj dvorani u staklenoj vitrini vidimo krasnih i dragocjenih uspomena, koje je veliki ban dobio na dar za doista stečene zasluge u ono slavno doba, kada je bio blizu carskog prijestolja.«

»Po našem dolasku banica Sofija grofica Jelačić[12] nas gostoljubivo primi, kao da joj je hrvatska gostoljubivost prirođena. Pokazala nam je

[12]) Hrvatska banica Sofija grofica Jelačić potiče iz grofovske obitelji Stockau. Njen otac Gjuro Adolf grof Stockau rođen je 1806. Posvetio se najprije vojničkom staležu, te postigao čast majora. Već godine 1843. grof Stockau ne dolazi upisan u vojnim očevidnicima. Vjerojatno je iz vojske istupio i posvetio se gospodarstvu na svom posjedu u Napajedlu u Moravskoj. Za doba burne godine 1848. grof Stockau vrati se dobrovoljno u vojsku. Najprije bude imenovan pobočnikom hrvatskog bana baruna Josipa Jelačića. Doskora je premješten na talijansko ratište, gdje je vojevao pod maršalom Radeckijem.

Iza rata vrati se na svoj posjed u Napajedlu. U isto vrijeme bude imenovan kuratorom zaklade Terezijanske Akademije. Godine 1860 upusti se grof Stockau u politiku. Bude imenovan izvanrednim zastupnikom Moravske u bečkom Reichsrathu. U svojstvu zastupnika tražio je povećanje austrijske vojske. Naročito je zagovarao da se dobrovoljci iz rata godine 1859. preuzmu u redovitu vojsku. Važan je njegov govor od 24. rujna 1860., gdje preporučuje, da se austrijska carevina razdijeli u pokrajine, ali tako, da bude historijski vezana uz jedan centar. Nakon toga grof Stockau se iz političkog života povlači. Umro je 12. travnja 1865.

Grof Gjuro Adolf Stockau oženio se 1830. sa Franciskom udovom groficom Kesselstatt, rođ. groficom Fünfkirchen († 1870 u Beču). Imali su tri sina: Fridrika, Otta i Gjuru te kćeri: Sofiju i Tereziju.

(»Wiener Zeitung« br. 88 iz 1865. — Gotha: »Gräfliche Häuser« iz 1911.)

Grofica Sofija rodila se 1834. na dobru roditelja u Napajedlu u Moravskoj. Na 23. srpnja 1850. vjenčala se sa hrvatskim banom barunom Josipom Jelačićem. Nakon svadbe, koja se je obavila u Napajedlu stigla je mlada banica u Zagreb 25. srpnja 1850., gdje je oduševljeno dočekana. Prigodom ulaza u grad, u Ilici kod Savske ceste (danas Frankopanske ulice), dočekalo je bana i banicu Gradsko poglavarstvo. Gradski veliki bilježnik Janko pl. Bedeković, pozdravio je banski par.

Na 30. srpnja 1850. priređen je u čast banice ples u prostorijama »Narodnog doma« u Opatičkoj ulici. Na taj ples došla je banica u krasnom narodnom odijelu. Kapelnik Pokorny skladao je u čast banice »Hrvatsku četvorku« po hrvatskim pučkim pjesmama. (»Narodne Novine« od 26. i 31. srpnja 1850.). Banica Sofija ubrzo je postala obljubljena među Hrvatima.

sve sobe, u kojima se pokojni ban zadržavao. Zapazio sam kako su banici često zasuzile oči.«

»Banica je doskora po smrti svog muža poduzela putovanje, i tom je zgodom posjetila Sv. Grob u Jeruzalemu. Na tom putu pratio ju je grof

Sofija grofica Jelačić, rođ. grofica Stockau.
Uljena slika od bečkog slikara Schrotzberga, nalazi se u Arheološkom muzeju.

»Agramer Zeitung« od 1 veljače 1856 priopćuje da je na 15 veljače u Gradskom kazalištu priređen koncerat vojne glazbe za Dječje sklonište. Pokroviteljstvo koncerta preuzela je banica Sofija grofica Jelačić. Koncertu prisustvovao je i ban te velik broj visokog plemstva, a bilo je i mnogo zagrebačkog građanstva na čelu sa gradskim načelnikom Jankom pl. Kamaufom. Dječje sklonište i danas postoji pod imenom »Gospojinsko društvo za uzdržavanje pjestovališta«.

Nakon smrti bana grofa Jelačića godine 1859. banica je neko vrijeme kao udova živila u Novim Dvorima. 16. svibnja 1863. preudala se za Adolfa grofa Dubskoga, veleposjednika, carskog komornika, tajnog savjetnika, dragunskog pukovnika, i doživotnog člana austrijske zastupničke kuće. Vjenčanje obavljeno u kapeli grada grofa Eberharda Waldburga u Reichenburgu u Štajerskoj. Grof Waldburg bio je rođak grofa Adolfa Dubskog.

U braku sa grofom Dubskijem imala je Sofija dvoje djece: kćer Mariju Sofiju, koja se uda za grofa Kinskya, te sina Viktora, kasnijeg konjaničkog časnika i carskog komornika.

Sofija grofica Dubski, prije udova Jelačić, umre u Beču 17. siječnja 1877. Sahranjena je u Zdislavicama u Moravskoj na posjedu svog drugog supruga.

(»Narodne Novine« od 20. siječnja 1877. — Gotha: »Gräflichen Häuser« god. 1911.)

Josip Seilern[13] i njegova supruga. Banica je proputovala Egipat i Kairo, vidila je vječne Piramide. Banici je taj put bio utjeha u teškoj žalosti za suprugom, koju žalost je strpljivo podnašala. Godine 1860. putovala je banica po Španiji, te je bila u dvoru Escurealu. Plovila je do Madiere,

Josip grof Jelačić, hrvatski ban u sjajnom narodnom odijelu koje je nosio prigodom banske instalacije na 4 lipnja 1848. Uljena slika od bečkog slikara Schrotzberga, nalazi se u arheološkom muzeju.

gdje je posjetila austrijsku caricu Elizabetu. Sa putovanja banica je donijela fotografije. Svagdje kamo bi banica došla, bila je odlično sa velikim poštovanjem primljena, kao supruga znamenitog muža i slavnog hrvatskog bana Josipa grofa Jelačića.«

»Pregledavanjem fotografija proveli smo vrijeme do objeda. Tu sam opazio da je banica i ako mlada pokazivala velik smisao za umjetnost,

»Nakon 3 ure poslije podne sjeli smo se u prostranoj blagovaoni k objedu. Banica je došla u pratnji svoje sestre Terezije, udate grofice

[13]) Josip grof Seilern rođen 1823. Potiče iz stare austrijske plemićke obitelji. Najprije je služio u austrijskoj vojsci kod konjaništva i polučio čin kapetana. Sudjelovao je u ratovima 1848. i 1849. Kasnije dobije čast dvorskog komornika. Poduzeo je velika putovanja po Orijentu. Nakon smrti svog oca Josipa Augusta grofa Seilerna, († 1861.), preuzme Josip grof Seilern obiteljska imanja u Moravskoj. Tu se je mnogo brinuo za škole i crkve. Nastojao je, da se siromašna djeca što bolje odgoje. Bio je član moravskog zemaljskog sabora, te živo zagovarao prava češke kraljevske krune Sv. Vaclava. Umro je u Grazu 1868. (»Wurzbachs, biogr. Lexikon« svezak 34. — »Gothaisches Genealogisches Taschenbuchs« iz 1911.)

Strachwitz,[14]) vrlo naobražene gospođe. Dvorio nas je jedan mladi Abesinac, kojeg je banica na putu po Istoku kao roba otkupila i načinila slobodnim čovjekom. Ovaj Abesinac po svojoj tamnoj koži osobit je interesirao moju malu Sofiju, koja naravno takovog čovjeka još nije vidjela. Primjedbe i začuđenja moje Sofije prouzrokovale su kod stola veselje, s kojim se je prisutno društvo dobro zabavljalo.«

Jelačićev posjed Novi Dvori, prama fotografiji iz god. 1861.

»Po objedu pošla je moja kćerka sa djecom grofice Strachwitz, a u pratnji odgojiteljica, u park, gdje su tražili jagode. Gospođe i ja pošli smo u maleni salon na crnu kavu i pušenje cigara. Tom zgodom razgovaralo se ponajviše o pokojnom banu. Obredali smo mnoge prošle, a svakako historičke događaje. Pripovijedalo se o raznim bitkama, o našim ratnim drugovima od kojih mnogi već legoše na vječni počinak. U to je na tornjiću udarilo 6 sati poslije podne, pa se je valjalo spremiti na odlazak.«

»Oprostio sam se sa ljubeznim domaćicom i njenom sestrom. Banica podigne moju malu Sofiju te je izljubi, a za uspomenu joj pokloni krasnu staklenu vazu za cvijeće. Obje gospođe sprovele su nas do netom stigle poštanske diližance. Izmjenismo nekoliko srdačnih riječi i diližanca se

[14]) Terezija grofica Strachwitz rođena grofica Stockau rodila se 1833 na dobru roditelja u Napajedlu u Moravskoj. Udala se godine 1850 za grofa Alfreda Karla Strachwitza, rođenog 1829. Grof Strachwitz bio je veleposjednik i carski komornik. Umro je 1899 u Parizu.

Terezija grofica Strachwitz umre 10. srpnja 1896. u Črnoj Gori u Češkoj. (Gotha: »Gräflichen Häuser« godište 1911.)

brzo udalji od gostoljubivog doma, u kojem smo sproveli kratko ali nezaboravno poslije podne.«

»Putem je moja Sofija dječjim veseljem spominjala događaje provedenog dana u Novim Dvorima. Ja sam se podao mislima na svog pokojnog prijatelja — bana Jelačića. Mislio sam na budućnost moje druge domovine — Hrvatske, koju je njen ban tako volio. U razmišljanju stigosmo do gradine Podsuseda. Malo zatim ukazaše nam se ravno poredani jablani na vlastelinstvu Jankomir. Evo nas u Zagrebu! Provezli smo se Ilicom i na čas zaustavismo se kod hotela »Pruknera«. Od tuda kroz Mesničku ulicu počinje uspon na Gornji Grad. Stigosmo u Jurjevsku ulicu. Dođosmo do mjesta gdje se Jurjevska ulica uspinje. Ugledao sam vrata groblja, a iza njih zapaža se sjena željeznog lava tog simboličnog čuvara groba Srpanjskih žrtvi. U tom grobu leže oni koji su za Domovinu i njenu slatku riječ na 29. srpnja 1845., svojom nedužnom krvlju poškropili Markov trg. Na misao mi dođe pitanje: koliko će krvi još proteći da moja druga domovina — Hrvatska bude slobodna?«

»Iz Jurjevske ulice puštamo se nizbrdo po Mlinarskoj cesti. Već je i zamračilo, a ja se prvi puta nakon smrti moje drage družice Helene, žalosnim srcem vraćam u moj dom — »Schöbach«. Moju žalosnu misao nenadano prekine brzina otmjene otvorene kočije u koju su bila upregnuta četiri vatrena konja. Vozio se ban barun Šokčević u odjeći pukovnika vlastite pukovnije. (Šokčevićeva pukovnija nosila je broj 78, a popunjavala se sa momcima iz okolice Osijeka). Na prednjem sjedalu ukočili se livrirani kočijaš i poslužnik. U kočiji sjedio je ban Šokčević ozbiljna lica. Taj čovjek podigao se vlastitim marom i sposobnostima, potekao je iz puka. Kralj je Šokčevićevu sposobnost uočio, zato ga podiže na najodličnije mjesto, za hrvatskog bana. Izbor pada na Šokčevića u važno političko doba. On je u sličnom položaju kao njegov veliki predšasnik — ban Jelačić. Šokčević sada kao u početku Jelačić može da kaže: »Mogu činiti što hoću! Svima pravo učiniti nije moguće!« Jelačić nije uspio, hoće li Šokčević? (Bilo je to 1861). I sada kada se Jelačićev grob jedva zatvorio, pokušava se bez razmišljanja, da se njegova djela umanje. Mislim, da oni koji hoće da nešto dobra učine, djelovanje im je skućeno, a valjda zato, da im slava potamni! Bojim se da će Jelačićeva sudbina razočaranja stignuti Šokčevića.«

Neustädter zaključuje svoj »Manuscript« »Ausflug nach Novi Dvori« ovim stihom:

»Es liebt die Welt das Strahlende zu schwärzen,
Und das Erhab'ne in den Staub zu zieh'n;
Doch Fürchte nichts! Es gibt noch Herzen,
Die für das Hohe, Herzliche erglüh'n,
Den lauten Markt mag Momus unterhalten,
Ein Edler Sinn liebt edlere Gestalten.«

Prof. dr. Eugen Sladović: (Nastavak)

SREDNJI STALEŽ, NJEGOVO ZNAČENJE, KULTURNA I SOCIJALNA VAŽNOST SA STAJALIŠTA KOMUNALNE POLITIKE

Stalež smatra se živim organizmom pa mu zato pripada i posebna staleška čast do koje mnogo drže pripadnici svakoga pojedinog staleža, a povreda staleške časti uzrokuje za odnosno lice nepovoljne socijalne i pravne posljedice. Stalež predstavlja organičku socijalnu tvorbu, a podjedno dio naroda kao socijalnog organizma. Stalež po svojim pripadnicima »osjeća« se dijelom (članom) određene socijalne cjeline pa radi toga svoje staleške svrhe i težnje podređuje svrhama odnosne više socijalne kategorije, kojoj pripada. Osobitost staleža sastoji napose u tome, što omogućuje da se akcentuiranje specifičnih interesa dovodi u sklad s interesima čitave narodne zajednice (Chatterton-Hill). Upravo zbog ove unutarnje naravi staleža pripada mu poseban politički značaj, jer gotovo svagdje postaje i pravnom zajednicom, koja se kao cjelina uključuje zajedno sa svojim posebnim zadacima u državnu i narodnu zajednicu. Prema shvaćanju Jos. Held-a pripada političkom priznanju značaj odlučnog momenta za opstojnost posebnog staleža, a po tome i priznanju njegovih zasebnih dužnosti prema kojima moraju staleški pripadnici kod vršenja svog poziva (zvanja) paziti na staleške interese i nastojati da im daju prednost u slučaju kolizije s njihovim privatnim interesima. Političko značenje staleža izlazi i iz njegovoga unutarnjeg bića, koje se ne izvodi iz njegovoga eventualnog državno-pravnog položaja niti iz njegove posebne pravne naravi.

K. M. Maier pridaje izrazu »stalež« (der Stand) dvojako značenje, i to apsolutno (radnja, koja se vrši stojeći; mjesto, na kojemu određeno lice stoji; način, kako određeno lice stoji; stanje i sl.) i relativno značenje. U relativnom smislu ne označuje se izrazom stalež samo položaj ili stanje određenih lica naprama drugim licima (kao primjerice ženidbeni stalež, der Ehestand), nego i: »... die gegensätzliche Stellung einer sich durch gemeinsame Eigenschaften als selbständige Einheit fühlenden Menschengruppe zu anderen Menschengruppe, denen diese Eingenschaften fehlen.« No izrazom »stalež« ne označuje se samo određeno stanje i položaj takvih lica, nego i same takve socijalne skupine ljudi.

Socijalno-demokratsko načelo prema kojemu čitava ljudska povijest sastoji od klasnih borba u mnogom je pretjerano, ali o tome nema sumnje, da je historički razvitak umnogom ovisan o oprekama između staleža i klasa, i to kako od njihovih međusobnih opreka tako i od njihovih opreka naprama državi.

[54]) K. M. Maier: Stand und Klasse. (Der Kaufmann und das Leben. Beiblatt zur Zeitschrift für Handelswissenschaft und Handelspraxis. Stuttgart. 1928, Nr 6, str. 41).

Promatrajući historički razvitak čovječanstva iznalazi Sauer[55]) pet različitih osnovnih ideja, kojima pripada važnost u vezi s formiranjem staleža i klasa, a koje predstavljaju pet stajališta. Po njegovom mišljenju odlučuje o postanku staleža i klasa jednakost i različnost u ovim pitanjima, i to: a) podrijetlo, b) moć i vanjski položaj, c) tečenje, posjed (imovina), d) znanje, obrazovanost (duševna imovina) i e) zvanje, nagnuće. Svih tih pet momenata (koji predstavljaju podjedno simptome za svaki stalež i klasu) važni su za stalež i klasu, ali staleži postavljaju veće težište na podrijetlo, a klase na svrhu, staleži paze više na podrijetlo a klase na slično ili isto znanje. Staleži razvijaju se iz obitelji, rodova i plemena, dok se klase razvijaju u zajednice prema zvanju tako, da se obje ove socijalne tvorbe razvijaju iz određenih zajednica (obitelji, rodova) ili u određene zajednice (zajednice prema zvanju). Ove socijalne tvorbe nijesu identične s odnosnim socijalnim zajednicama tako, da stalež ne predstavlja proširenu obitelj (rod) niti je klasa zajednica zvanja ali među njima postoji uska povezanost, koja je kod staleža kauzalna, a kod klase teleološka.

Izraz »stalež« označuje prema svemu tome skupinu ljudi, koja se prema određenim značajkama (objektivni momenat) osjeća naprama drugim ljudskim skupinama kao samostalno jedinstvo (subjektivni momenat). Dok se primjerice u prijašnjim vremenima njemačkim izrazom »der Stand« označivao i čitav državni narod, dok talijanski i francuski jezik upotrebljuje i danas za »stalež« i »državu« jednu istu riječ »état« i »stato«, – označuje se u današnjem njemačkom jeziku izrazom stalež samo dijelove naroda, i to često i bez obzira da li pripadaju jednoj ili više država kako to svjedoči poznata socijalistička krilatica: »Radnici sviju država ujedinite se«. Plemstvo, seljaštvo i radništvo predstavljaju historičke staleže, jer kod njih opstoje zajedničke značajke, koje uzrokuju osjećaj zajedničke pripadnosti, dok primjerice konzumenti i protestanti ne predstavljaju nikakve staleže, jer kod njih doduše opstoje neke zajedničke značajke, ali ove nijesu u stanju da kod njih proizvedu (bar ne trajno) osjećaj zajedničke staleške pripadnosti.

Historički dijelilo se pučanstvo najprije prema staležima tako, da su politička prava i dužnosti pripadala pojedinim staležima (plemstvu, svećenstvu i građanstvu), ali pored ove staleške podjele postepeno pripada sve veća važnost diferenciranju prema zvanjima, koje u većoj mjeri uvažuje privredne momente.[56])

U srednjem vijeku bilo je u staleškoj državi[57]) ukupno pravo (pravni

[55]) Wilhelm Sauer: Grundlagen der Gesellschaft. Eine Rechts-, Staats- und Sozialphilosophie. Berlin-Grunewald. 1924., str. 304.

[56]) Dr. Heinrich Sieveking: Grundriss der Wirtschaftslehre. (Handels-Hochschule Bibliothek. Herausgegeben von Dr. Max Apt in Berlin. Band 20. Leipzig. 1925, str. 314.)

[57]) Dr Leonid Pitamic: Država. Ljubljana. 1927, str. 21. i sl. — Dr Lad. Polić: Opće državno pravo. (Litografirano). Zagreb, 1914, str. 129. i sl.

poredak) osnovano na staleškoj podlozi kao izrazito staleško pravo tako, da je za pojedine staleže vrijedilo njihovo zasebno staleško pravo. U modernom pravnom poretku, koji je opstojao do prvog decenija XX stoljeća (t. j. prije pojave fašizma, nacionalnog socijalizma i kršćanskog korporativizma), provedeno je suprotno načelo pravne jednakosti, koje zabacuje staleške grupacije i njihove privilegije. Ali usprkos toga opstojali su i opstoje i danas u svim državama i njihovim pravnim porecima ostaci staleške ideje, i to naročito na području privatnog prava. Trgovački i obrtni zakoni, koji su uzakonjeni u drugoj polovici XIX. stoljeća, a vrijedili su u nekim državama sve do najnovijeg vremena, predstavljali su zapravo staleško pravo trgovačkoga i obrtničkoga staleža (jus mercatorum). Staleška ideja nije strana ni sudskoj organizaciji, a sačuvana je do današnjeg vremena u obliku laičkih sudaca, kod kojih pored sudaca pravnika po zvanju sudjeluju i suci iz krugova privrednika,[58]) a upravno pravo bavi se čitavim nizom javno-pravnih korporacija staleške naravi među koje spadaju napose trgovačke, obrtničke, industrijalne i radničke komore i sl.[59])

Moderno demokratsko shvaćanje ne pozna više stalež po rodu ni posebne povlastice, koje su u prijašnjim vremenima (naročito u vrijeme feudalizma) bile s njime skopčane. S druge strane vrši stalež po zvanju i danas vrlo važan utjecaj u socijalnom privrednom i pravnom smislu. To vrijedi napose za privatno-pravno područje, na kojemu pripada posebna relevantna važnost svećeničkom (redovničkom), vojničkom, trgovačkom i seljačkom staležu.[60] Starije privatno pravo nije sadržavalo nikakvih posebnih norma za radnički stalež, kojemu novije privredno, socijalno, radno i privatno pravo posvećuje posebnu pažnju.[61])

Dr. Tönnies razumijeva pod staležom u prvom redu vladajuće staleže. Pri tome važno je pomenuto razlikovanje staleža po rodu i staleža po zvanju, koji su tečajem tisuća godina formirali evropsku kulturu. Stalež po rodu vršio je presudan utjecaj tečajem srednjeg vijeka i sve do velike francuske revolucije, koja je proglasila i uzakonila načelo jednakosti ljudi. Danas smatraju se zvanje (zanimanje) i imovina (posjed) podlogama

[58]) Dr Eugen Sladović: Mjenično pravo. (Litografirano.) Zagreb. 1925, str. 364—383.

[59]) Dr Vinko Krišković: Upravna nauka i hrvatsko upravno pravo. Zagreb. 1901, str. 40 i sl.

[60]) Dr Ivan Maurović: Nacrt predavanja o općem privatnom pravu. Knjiga prva. Opći dio. Zagreb, 1919, str. 44. — Dr Eugen Sladović: Opće privatno pravo. (Litografirano) Zagreb. 1933, str. 15 i sl.

[61]) Heinz Potthoff: Probleme des Arbeitsrechts. Rechtspolitische Betrachtungen eines Volkswirtes. Jena. 1920. — Dr Pracht-Dr Neumann: Deutsches Arbeitsrecht. Berlin. 1931. — Dr S. Bajić: Osnovni problemi delovneg prava. (Misel in delo. Ljubljana. 1935. Leto II, štev. 1, str. 9.)

za formiranje staleža pa se po tome razlikuje stalež po zvanju (Berufstand) od staleža prema posjedu (Besitzstand). Maier smatra, da je danas stalež po posjedu gotovo posve istisnut klasom.

Među najvažnije društvene činjenice, koje su u vezi s diobom rada, spadaju svakako one, koje su dovele do stvaranja zvanja. Postepeno povećanje apriornih primitivnih (jednostavnih) zadaća u vezi s održanjem obitelji (roda) uzrokovalo je usporedno s porastom kulture diferenciranje ljudi prema zvanjima. Svećenici, ratnici (vojnici), trgovci, rukotvorni obrtnici, zemljovlasnici, seljaci — poljodjelci, slobodna (liberalna) zvanja i činovnici sačinjavaju socijalne skupine, koje se razlikuju prema njihovom položaju i ugledu, prihodu i privrednoj moći. Jednaki interesi, težnje i djelatnosti spajaju pripadnike istog zvanja i stvaraju kod njihovih pripadnika jednake osjećaje, predodžbe i običaje.[62])

Pojam zvanja različito se shvaća, a izrazu »zvanje« pridaje se različito značenje. U običnom govoru upotrebljuje se taj izraz u različitim prigodama kao primjerice: »Taj je čovjek promašio svoje zvanje«, »N. N. je po zvanju liječnik«, »Zvanje pravnika je prenapunjeno«, »U statistici zvanja zabilježeno je. . .«, »Potrebno Vam je savjetovanje kod izbora zvanja« i sl. Sombart[63]) razlikuje ova značenja riječi »zvanje«, i to: 1) zvanje u objektivnom ili socijalnom smislu obzirom na shvaćanje društva, u kojemu je provedena dioba rada (specijalizirano društvo), a označuje: ». . . jede der dauernd ausgeführten Einzelverrichtungen, in die das in einer Gesellschaft verrichtete Gesamtwerk auseinandergefaltet ist«; taj pojam označuje prema tome kariku u dugačkom lancu podijeljenoga društvenog rada, ili u smislu jedinstva shvaćen kompleks djelatnosti, koje se pravilno i stalno vrše u istom sastavu. Ovako shvaćen pojam zvanja predstavlja neophodno potreban elemenat (sastavni dio) ljudskog društva. Taj pojam zvanja neovisan je od samog vršenja, jer opstoji i ako se konkretno ne vrši kako to pokazuje natuknica: ». . . opstoje nebrojena zvanja.« Na u tom pojmu zvanja mogu se razlikovati tri skupine, i to: a) naravna zvanja (koja nastaju iracijonalno kao primjerice zvanje muža i žene unutar obitelji, odnosno izvan obitelji zvanje učiteljsko, prehrambeno zvanje i vojničko-obrambeno zvanje); naprama iracijonalnim zvanjima nalaze se racijonalna (umjetno stvorena) zvanja, koja se manifestiraju u dva pravca tako, da predleže dvije dalje skupine, i to: b) osobna racijonalna zvanja, koja obuhvaćaju one djelatnosti, koja ovise o živom radniku i koja se ograničuju njegovim životnim uvjetima, a predstavljaju izričaj i izljev njegove osobne stvaralačke snage (kao primjerice stari rukotvorni

[62]) Dr Eugen von Philippovich: Grundriss der politische Oekonomie. Erster Band: Allgemeine Volkswirtschaftslehre. Fünfzehnte Auflage. Tübingen. 1920, str. 177.

[63]) Dr Werner Sombart: Beruf (Handwörterbuch der Soziologie. Herausgegeben von Alfred Vierkandt. Stuttgart. 1931, str. 25—31).

obrti) i c) stvarna racijonalna zvanja, koja uključuju područja onih djelatnosti, koja su određena stvarnim racijonalnim stajalištima bez obzira na lice, koje ih vrši (kao primjerice zvanja u modernoj privredi), i 2) pojam zvanja u subjektivnom smislu (individualno značenje zvanja), koji predstavlja odnos, koji opstoji između određenog individuuma i zvanja u objektivnom smislu. Ovo određenje pojma zvanja polazi sa stajališta individuuma, koji vrši određeno zvanje u objektivnom smislu. Dok je kod pojma zvanja u objektivnom smislu subjekt ljudsko društvo, smatra se kod pojma zvanja u subjektivnom smislu subjektom individuum. Društvo ljudsko i svaka ljudska zajednica sastavljeni su od različitih zvanja.[64]) Pri tome treba razlikovati: a) vocatio (unutarnji poziv određenog individuuma na određeno zvanje, koji se osniva na njegovim naravnim svojstvima, težnjama, nagnuću i sposobnostima) i b) occupatio (samo vršenje određenog zvanja po određenom individuumu). S toga stajališta ustanovljuje pojam zvanja Max Weber:[65]) »Beruf soll jene Specialisierung und Kombination von Leistungen einer Person heissen, welche für die Grundlage einer kontinuierlichen Versorgung- oder Erwerbschance ist.« Voccatio i occupatio (unutranje i vanjsko zvanje u subjektivnom smislu) mogu se podudarati kod jednoga istog lica, ali konkretno može opstojati occupatio bez vocatio. Teoretski pojam zvanja, koji bar donekle zadovoljava današnje shvaćanje i vladajuće socijalne prilike, mora uključivati dva elementa, i to: a) ispunjavanje ličnosti (osobnosti) u privrednom radu i b) shvaćanje takvog rada kao službu u korist zajednice (općenitosti).[66])

Promatrajući razlike između staleža i klase spominje se, da stalež nastaje tamo, gdje se u socijalnim skupinama istog zvanja razvije samostalna (staležka) svijest, posebni običaji i zasebno pravo (staleško pravo), koje vrijedi za odnosno zvanje, tako da stalež predstavlja nešto dovršeno i naprama vani zaokruženo. Stalež podjeljuje svojim pripadnicima subjektivna prava (ovlašćenja) i nameće dužnosti, skrbi za čuvanje staleške časti, pazi na rad i djelovanje svojih članova i brani svoje pripadnike od stranih napadaja. Tome nasuprot pretstavlja klasa socijalnu skupinu, koja se diferencira prema vrsti i količini imovine (posjeda) tako, da ekonomski momenat sačinjava podlogu na osnovi koje se vrši ujedinjenje klasnih pripadnika (kao primjerice kod zemljovlasnika, trgovaca, rentiera, maloobrtnika, industrijalaca i dr.)

[64]) Hesse: Beruf und Berufsstatistik (Wörterbuch der Volkswirtschaft in zwei Bänden. Herausgegeben von Prof. Dr Ludwig Elster. Erster Band. Jena. 1911, str. 445.).

[65]) Grundriss der Sozialoekonomik. III. Abteilung: Wirtschaft und Gesellschaft. I. Halbband. Tübingen. 1925, str. 80.

[66]) Dr. Johannes Messner: Sozialoekonomik und Sozialethik (Goerres Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft im katholischen Deutschland. Veröffentlichungen der Sektion für Sozial- und Wirtschaftswissenschaft. I. Heft. Paderborn. 1929, str. 9).

Piše: VIKTOR KUČINIĆ

(Nastavak)

Vještice iz raznih staleža na lomačama.

Za vrijeme vještičkih progona bile su bacane u tamnice ne samo stare i ružne žene već takodjer mlade i lijepe, pa i žene iz boljih gradjanskih krugova dapače i plemkinje. I u našim procesima nailazimo na plemićka imena: Ožegović, Djurak, Trumbetaš, Bedeković, Brigljević, Pogledić, Kušević, Šipušić, Davutović, Mihanović, Noršić, Ratkaj, Krapac, Rakoczi, Patačić, Oršić, Augustić itd. U ostaloj Evropi zbivalo se slično. Tako je na primjer u Štajerskoj g. 1422. bila optužena kao vještica Veronika Desinićka, plemkinja i supruga grofa Fridrika Celjskoga. U Njemačkoj u Straubingu pogubljena je kao coprnica i prekrasna Agneza Bernauer, morganatska supruga kneza Ernsta Bavarskoga. Na dvoru Herbersteina u Hrastovcu (kraj Ptuja) justificirana je Agata pl. Nürnberger, žena mladoga baruna Herbersteina. I još mnogo takovih slučajeva zabilježili su vještički ljetopisi. Ako se suprug htio riješiti nepoćudne žene i uzeti u kuću ljubovcu optužio ju je, da je vještica; ako se sin htio dočepati bogatog imetka svoje majke, optužio ju je, da je vještica; ako je koji knez ili grof htio zapriječiti svome sinu brak iz ljubavi, optužuje njegovu dragu, da je vještica i tako je to išlo u beskonačnost. Dapače i majku slavnoga astronoma Keplera optužiše da je vještica, a optužnica protiv nje govori: ona je prava i velika vještica; ona je jednu nevinu djevojku predvela vragu; ona je zacoprala nekoliko volova; ona je mogla prolaziti kroz zatvorena vrata; ona nije vjerovala ni u nebo ni u pakao. Njezinom sinu Johannu, koji je radi toga doputovao u Würtemberg jedva je i uz veliku muku uspjelo da spasi majku. Ali jedan joj je prst uslijed torture ostao slomljen zauvijek.

Spomena je vrijedan i ovaj strašan slučaj, radi kojeg je pao žrtvom neki dr. Fian, inače liječnik i naučenjak u Škotskoj. Kralj Jakob II. bio je veoma praznovjeran i sve zlo, koje se na svijetu događalo pripisivao bi on vješticama. Kad se godine 1680. povratio iz Danske, gdje se vjenčao, doživio je na moru veliku oluju, koju je on smatrao osvetničkim djelom vještica. Čim se vratio kući u Škotsku, izdao je nalog za sveopće vještičke progone. Kao glavni krivac za oluju bio je optužen dr. Fian, kojeg su ulovili i stavili na muke. Kosti na nogama zdrobiše mu

Pranger sa željeznim šiljcima na podištu.

španjolskim čizmama; sa svih mu prstiju otkinuše nokte klještima a zatim mu u rane zabiše čavle. Kad usprkos muka nije htio ništa priznati živa ga spališe. Smaknuću je prisustvovao i sam kralj a lomača je bila zapaljena uz svirku glazbe... Ako još spomenem, da je u Engleskoj u nekom gradu u jednom danu spaljeno 28 vještica a uz njih i dva psa, koja su bila »zacoprana« onda se ne smijemo čuditi, što su u Ameriki i Meksiku mačke i pse na veliko spaljivali, jer su navodno bili u službi vještica.

Da se naši zagrebački građani i građanke upoznaju s imenima hrvatskih vještica iznjeti ću neka još i danas poznata imena. A mnogi »otmjeni Zagrepčanin« i »šarmantna Zagrepčanka« začudit će se, kad u toj čitulji pročita i ime svoje prababe, koja je bila spaljena na lomači kao coprnica. Evo tih prezimena: Barić, Bešenić, Biškup, Benković, Beneković, Brcković, Bogdan, Blažić, Cvetković, Cestar, Ćuk, Čumber, Dolenec, Dolovčak, Drvarić, Dugan, Fabijanić, Futaković, Golub, Glavan, Horvat, Heruc, Jugović, Jurković, Jurinić, Kučić, Kovačić, Ko-

zjak, Karlovčić, Kramarić, Kos, Krznar, Kružić, Klarić, Kosković, Kiseljak, Kolar, Kolarek, Lončarić, Muhić, Maček, Medović, Marolić, Majdak, Miljaković, Mraz, Matković, Novak, Novačić, Novosel, Noršić, Pavleković, Peršin, Petaj, Ptiček, Pauković, Pucko, Požirak, Sabljić, Sertić, Starinić, Sraka, Šantek, Šipušić, Tončić, Trumbetaš, Tucman, Vidmar, Vuković, Vučić, Vlahović, Vukšić, Vugrinec, Vajda i Župančić.

U drugoj grupi potvorenih vještica nalazimo pak na ova poznatija imena: Banković, Brcković, Bartol, Bivol, Bartolić, Cigetić, Čekić, Čižmešija, Fijan, Fratrić, Filipčić, Gluhak, Galović, Grubišić, Hercog, Hajdin, Hudokljen, Horvatić, Janjić, Jakopinić, Karlović, Klemenčić, Kecerin, Kosić, Kleščić, Kovačić, Klen, Krapac, Krištof, Kranjčić, Klobučarić, Ključarić, Kuzmić, Lukšić, Lacković, Lukas, Lederer, Mudić, Mlinarić, Mužek, Mikuličić, Marinčić, Matok, Novaković, Nemec, Novosel, Perinić, Pavlović, Pavlek, Petrić, Pilko, Požgajčić, Prus, Peterlin, Pasarić, Pinter, Radić, Rešetar, Svaštović, Stanić, Sever, Sudar, Sabol, Sremec, Škrinjarić, Šafran, Škornjač, Škvorc, Šubić, Tkalec, Tkalčević, Vodopivec, Zajc i Zidarić.

Optužene pritisnute torturom odavale su ponajprije imena poznatijih im osoba, a kada to sucima nije bilo dovoljno (trebalo je barem 20—30 imena novih vještica, jer to je bio uspješno vođeni proces!) tad su jadne žene, samo da nečovječni krvnici prestanu s mučenjem, odavale i takove drugarice, kojima nisu znale niti pravoga imena odnosno prezimena, već su ih označivale raznim predikatima i prišvarcima. I tako nalazimo u našim sudbenim dokumentima i na slijedeća imena: Jaga iz Ljubljanice, Kranjica z marofa gospona Filipića, Drljasta Mara Jakopića žena, Margareta z Mikulčića, Dorotej z Lašćine, Margareta z Bjenika, Jalža kmetica Čikulina. Gospa Mihanović od Okića, Bosiljka iz Kurilovca, Mihajla grabanta žena, Čivkorećka ka je vu vuze (u tamnici), Sneha gospoda Kelbina, Maruška z Mesničke vulicze, Kleščićka šoštarica, Jelenka z Vilicze (iz Ilice), Rengica Čižmešinka, Stara vratarica, Bara Mudich fiškuševa žena, Marica gospe vicekomešice, Žena pokojnega Severa z Kaptola, Hristovka gumbarica z Vlaške vulice, Gospa Augustićka z Čića, Vratarica z Kamenitih vratih, Stari Šubić i njegova baba, Jelža je pojela dvorskoga od gospona Domjana, Jana mlikarica, Buncekovica ka je vu vuze, Dora žena vlaha iz Dražic, Jovanka iz Dalja, Smiljana iz Čepina, Savica iz Tenja, Šivana iz Tenja, Vihrovka šoštarica z Mesničke vulicze, Ptićkovica ka je pri galgah na stanu, Kata z Pantovčaka, Kata z Vrapča, Sudarka iz Šestin, Četiri babe z Mesničke vulicze, Klara z Kustošije, Dorica od sv. Duha, Stara hlebarka, Baba ka je imala Grušića za šoca a petla po vulice, Barica žena derljastoga šoštera, Dekla Dorica od gospe Faber, Matek mesar, Marelićka z Prekrižja, Žena gluhoga Jankotića, Mala suha kurtasta baba, vsigdar bleda kaj fehta pri svetom Kralju, Kata pekovica

z Harmice, Šantava petljarica na Kaptolu, Jana varoškega plebanuša kuharica, Baba ka je pri Celčiću, na stanu, Mesara Jakopa žena, Klimpačeva kći kaj joj je muž v Pečuhu, Punica Januša Horvatića remenara z Potoka, stara derljasta Muhonka z Potoka, Zidarica kaj hižu ima blizu špitala, Jelica z Nove Vesi kaj vertulka ima, Jela žena peka pri kaptolskom mostu, Marica ka je služila vu banoveh hižah, Magda z Jelenovca, Dorica z Vlaške vulicze ka je dekla vu biškupovih mesnicah i Slavica z Ternja ka je mačuha Ferenčinova.

Ova su imena i nazivi važni zato, jer po njima doznajemo za razna imena zagrebačkih ulica i zagrebačke okolice a mnoga od njih kako vidimo, još su i danas u uporabi.

Koliko je vještica pogubljeno?

Vještički progoni u Evropi dijele se zapravo u dva doba: prvo seže od 1200 pa do 1450 godine i zove se u naučenjačkim krugovima: »Klasično doba vještičkih progona«. Kao drugo doba uzima se vrijeme od 1450 do 1760 godine i zove se: »Dobom vještičkih progona u masama.« U klasično doba progona bili su oni još pojedinačni i rijetki; tortura se nije upotrebljavala sa svim svojim strahotama, a mnoge vještice bile su često po sudu oslobodjene ili otpravljene s kakovom manjom crkvenom kaznom. Sasma je protivno drugo doba, koje se još naziva i »dobom epidemičkih vještičkih progona«. Tortura se je primjenjivala u potpunome opsegu, a progoni su se vršili u masama, jer je svaka tobožnja vještica bila torturom prisiljena da oda nekoliko svojih drugarica. Ako takovih nije bilo, morala ih je izmisliti ili su joj imena diktirali inkvizitori, a ona je klimala glavom ili govorila: da, da, jer čim bi rekla: ne! — krvnik je željeznim batom udario po nježnim goljenicama ili joj je bakljom pripalio kožu na tijelu. Smilovanja ne bijaše; sve su osude završavale smrtnim kaznama, a oslobođenih je bilo veoma malo, tek 3—8%. Prve vještice u XIII., XIV. i XV. vijeku optuživane su još kao vračare, čarobnice i trovačice, a tek početkom XVI. vijeka zauzeše vještički progoni golemi zamah, a potrajali su tad sve do konca XVIII. stoljeća. Da su ti progoni bili po svojoj glomaznosti zaista nečuveni, svjedoči nam i to, da su u Njemačkoj i Francuskoj pojedina sela bila u to doba sasma napuštena, u njima nije više bilo ni žive duše, jer što nije spaljeno na lomačama, uteklo je u gore, da se tako zaštiti od daljnjih progona.

Čim su koncem XVIII. vijeka vještički progoni jenjali, stali su si pojedini naučenjaci razbijati glave, koliko je žena, muškaraca i djece, zbog sumnje s vještištva i čarobnjaštva pogubljeno za vrijeme dugoga razmaka od XII. do konca XVIII. vijeka. Izračunaše razne brojke. Neki je matematičar i povjesničar objelodanio g. 1784. u »Berliner Monatschrift« ras-

pravu, u kojoj je dokazivao, da je za vrijeme vještičkih progona, koji su trajali 7 stoljeća pogubljeno u Evropi 9,442.994 osobe. Taj je broj dobio pomoću jednostavne jednadžbe, tako da je za temeljni broj uzeo prosječni godišnji broj justificiranih vještica u gradu Quedlinburgu. Naravno, da na taj način dobijene cifre nisu mjerodavne, jer progoni nisu svake godine i u svakomu mjestu bijesnili jednakom žestinom. Kasniji su naučenjaci snizili taj broj na 8, a zatim na 6 milijuna, dok nije konačno početkom ovoga stoljeća taj broj utvrdjen sa 4 milijuna. On će i odgovarati stvarnosti, premda izgleda veoma visok. Ali moramo imati na umu, da su progoni počeli već u XII vijeku, a završili tek pod kraj XVIII stoljeća, dakle trajali su blizu 700 godina. Dakle veliko razdoblje, ali velika je bila i Evropa, koja danas broji 526,000.000 duša.

Neznatnije se zločince kažnjavalo sapinjanjem u »klade«.

Nas će zanimati ponajviše, koliko je nedužnih žrtava palo u Hrvatskoj. Kako vidimo iz »Kronološkoga popisa naših vještica«, bilo je kod nas optuženo, da su vještice ili vješci ravno 240 osoba, a ove potvoriše drugih 514, tako da dobivamo ukupni broj od 754 lica. I ako ne znamo za sudbinu svih potvorenih, jer zapisnici njihovih parnica ne postoje ili još nisu pronađeni — ipak možemo mirne duše uzeti, da su i ove osobe u ogromnoj većini došle pred sud i završile na lomačama.

»Kronološki popis vještica« izrađen je točno prema sudbenim dokumentima ili inim savremenim zapisima objelodanjenim u raznim našim i stranim naučnim raspravama. Kod toga moramo uzeti u obzir, da je mnogo sudbenih spisa nestalo: uslijed nemara, požara, poplave ili su hotice ili nehotice uništeni. Feudalci, koji su na svojim imanjima imali pravo da u vještičkim procesima izriču smrtne kazne — nisu u većini slučajeva ove parnice protokolirali i one su za nas ostale nepoznate. A kolike su vještice linčovali sami seljaci, a nitko to nije zabilježio! Držim da je ostalo sačuvanih tek jedna desetina dokumenata (mnogi će se još i pronaći!) i prema tome možemo zaključiti, da je u Hrvatskoj i Slavoniji justificirano oko

7.000 tobožnjih vještica i vješca. To i nije tako veliki broj, ako uzmemo u obzir dugačko razdoblje, u kojem su se i naši vještički progoni zbivali: od 1360 do 1758 godine, dakle preko 400 godina i prema tome otpada na svaku godinu 18 žrtava. Pogledamo li šematizam, vidimo da je samo 1699. godine optuženo i potvoreno 197 osoba. Konačno treba spomenuti, da iz mnogih naših krajeva nemamo nikakovih spisa o vještičkim parnicama ili veoma malo, prem se znade, da su se i tamo zbivali progoni, a ti su krajevi: Slavonija, Primorje, Medjumurje i Vojna Krajina. Podaci o progonima u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini nisu ovdje objelodanjeni prem ih je bilo doduše sudbenim putem u manjem opsegu, ali zato više bijesom narodnim. Seljaci su u tim krajevima svoje vještice sami ubijali i to kamenovanjem ili bacanjem u vodu. Slično je bilo u Crnoj Gori i u Srbiji. Da je u Srbiji progone vršio sam narod, svjedoči nam i zakon Karadjordja iz godine 1844 koji veli: »Tko vješticu ili sličnu ženu baci u vodu i takovu glupost učini ima se i njemu isto dogoditi.« Vidimo dakle, da su u Srbiji vještički progoni po seljacima dosta kasno završili. Naravno, progona u masama tamo nije nikada bilo. U čitavoj pak Kranjskoj, Štajerskoj i Koruškoj bili su vještički progoni uzakonjeni i obavljahu se u masama, a broj justificiranih vještica nekako će odgovarati našim brojkama.

(Nastavak slijedi).

Spectator :

ŠETNJE GRADOM DOKONOG PURGARA

Budući su iz redova građana stizavali upiti o »bockanjima« dokonog purgera, to smo zamolili našega purgera, da nastavi sa svojim opažanjima, što je on rado prihvatio, pak ćemo u buduće opet redovno donositi njegove apele nadležnima DA IH UVAŽE i manjkavosti uklone. Činimo to u interesu ugleda naše metropole!

611. Šta da reknemo o nečuvenoj krađi **Domjanićeva spomenika** koja ne stoji pače ni u kakvom razmjerju sa neznatnom materijalnom vrijednošću samog tuča (bronz) kog je počinitelj očito prodao, odn. namjeravao prodati kao surovinu za lijev, čija vrijednost ne nadilazi cca 600 Din! Kakva je kulturna razina jedne sredine koja proizvodi t a k o v e tipove pred kojima niti jedan spomenik narodnome pjesniku nije siguran da neće jednog dana, već par godina iza otvorenja, pasti žrtvom nečije asocijalne i antikulturne halapljivosti. Jesmo li specijaliste u tome? Eno, drugi se s l i č a n s p e c i j a l i s t a u Slavoniji već poveo za njim u slučaju Šokčevićevog spomenika. Nije li svakome jasno da je k u p a c takovih razbijenih komada na kojima svako dijete na prvi pogled vidi da potječu od spomenika, odgovoran možda još i više nego li sam počinitelj. Jer taj i nebi pomišljao na takovo djelo kad ne bi iz iskustva znao da će mu kupac, odnosno preprodavaoc s kojim stoji odprije u poslovnoj vezi, takovu robu preuzeti i platiti. Daleko smo dotjerali, daleko.

612. Ponosom nas ispunja energična opsežna akcija oko izdanja **Hrv. Enciklopedije,** koja po svojoj unutarnjoj sadržini kao i vanjskoj opremi stalno obećaje da će nam pred kulturnim svijetom osvjetlati lice. S tog smatramo za posve razumljivo da će svaki naš intelektualac ovo djelo nabaviti. Ne čini time nikakovu žrtvu, jer dobiva monumentalno djelo svjetske naučno-kulturne zaklade i radnje na svim poljima ljudske uljudbe, a sve to gledano kroz prizmu našeg, hrvatskog duha. Ipak jedna sasma nuzgredna primjedba nije na odmet: Zašto su uslovi pri plaćanju u većim dakle polugodišnjim obrocima (po 450 Din) nepovoljniji, nego li kad se obroci uplaćuju mjesečno (po 90 Din)? Jer u prvom slučaju traje plaćanje kroz 12 semestara=6 godina po 900 Din što čini 5.400, dok u drugome opsiže 60 mjeseci = 5 godina za istu konačnu svotu. Prednost je po tom na strani manjih obroka, jer se jedna te ista sa 5.400 ustanovljena kupovnina otplati u vrijeme za jednu godinu dana kraće nego kod semestralnog plaćanja. To je samo velika prednost za manje imućne, a to smo falabogu svi mi hrv. intelektualci.

613. U nekom gradu, naravski gdje drugdje nego Amerike, — zaključili su gradski oci da u znak priznanja za osobite zasluge postave spomenik kome? ništa manje nego praocu Adamu. Bene. Šta se međutim zbilo? Ženska udruženja održavši miting zaključiše i poručiše grad. vijeću da, ako se već podiže spomenik Adamu, da je pravo i dužnost da se ali takav podigne i Evi jer da ona u najmanju ruku imade iste ako ne veće zasluge za rod ljudski no li Adam. A nebude li tome udovoljeno, one će spomenk Adamu OBORITI! Sretne li Amerike koja takove brige vodi.

614. Neobično je kako smo **nedosljedni:** dok jedni naučenjaci svoju veliku naučnu i etičku spremu posvećuju nastojanju kako da ljudskom rodu pomognu, nadvladaju bolesti, produže život itd., dotle druga vrsta učenjaka isto takovom neumornošću razbijaju si glavu kako da bi što uspješnije tamanili ljudski rod. Postoje dakle, kako Satirikus dobro primjećuje, u jednoj te i s t o j zemlji u i s t o vrijeme dvije vrste znanstvenih laboratorija, obje po državi subvencionirane, — u jednima se ispituju metode kako da se život produlji, a u drugima kako da se što više i što brže ljudi potamane. Kako se uvažava i recimo nagrađuje jedan Pasteur, Ružička, itd., a kako jedan recimo npr. Lister Barlow (izumitelj najnovije bombe sa komprimiranim uzduhom)?

615. Od kad je **posjed u Radićevoj ulici 70 vlasništvo gradske općine,** nije zgodno a niti estetski da se kroz onu letvenu tarabu sa strane Felbingerovih stuba vidi onaj recimo »vrt« pun kojekakovih starih krpa, otpadaka, starih odbačenih škornja i cipela, noćnih posuda i drugog kojekakovog gada, a o papirima da i ne govorimo. To bi trebalo da poprimi bar pristojno lice a jedan gradski težak to bi za recimo 2 dana sve lijepo skupio u kakav koš i odnio na smetište. Toliko, bez zamjere, mislimo.

616. Mnogim je kućama zimuske snijeg i mraz pokvario pokrove a i limene žljebove pa bi bilo uputno da se takovi kućevlasnici po **nadležnom (XVI) otsjeku grad. poglavarstva** pozovu da u danom roku ove naprave dovedu u stanje koje neće ugrožavati prolaznika da mu cureća kiša iz proluknjanog oluka teče za vrat. Imade za to i zak. sankcija pa bi ih valjalo protiv otpornih kućegazda event. primjeniti.

617. U nedavnoj **izložbi portreta gđe Drage (Šari) Frankove** kod Ulricha upoznali smo jedan svakako talent, kojemu ali izgleda više »leži« crtež no li slikarska tehnika pa bi to naslućivalo na grafičarku, što opravdava i uspjeli crtež »moj otac«. Vrijednost je slikama vrlo različna: priličan broj slabijih, mnogo osrednjih, ponješto boljih a 3—4 VRLO uspjelih. Tako npr. veliki portret gospođe (dokoljeni) u bijeloj haljini i crnom ogrtaču, pa studija djevojke i dr. Šteta što taj talenat nije prošao disciplinarnu školu jer bi bio svladavši tehniku bez sumnje našao svoj adekvatan stil izražaja.

618. Surovost naših stanovnika također i prema biljevnom stvoru očituje se na Zrinjevcu gdje je netko, pakostan deran valjda, turio u od studeni napuklo stablo platane jedan oveći kamen. Posljedice su da rana nemože zarasti pa postoji opasnost po život stabla.

619. U gradskom kotaru XI na Zoričićevom trgu gdje postoji drvored i lijepa tratina trebalo bi postaviti bar 3—4 klupe za koje će se jamačno još naći proračunskog pokrića. Tamo imade veoma mnogo djece i mladeži. Dajmo im to.

620. Na Kraljevcu nasuprot parcelaciji Ludaš izgrađen je kameni luk sa nišom, a iza nje šta? Smeće, treske i korijenje hrastova. Tamo spada jedan lijep, poetički BUNAR pozdravljajuć prolazećeg umornog putnika. Sa par sto dinara to se dade izvesti.

L I S T A K

ZAGREBAČKI LIMAR, ODLIČAN U SVOM OBRTU

koji se ističe i kao pisac historije, istražuje prošlost, stručnjak je za vještice, za glazbu itd.

Naš član i suradnik zagrebački limarski obrtnik V i k t o r K u č i n i ć uredio je u Ilici kbr. 42 u dvorištu prekrasnu limarsku radionicu snabdjevenu najmodernijim uređajem i napravama. Dosljedan starim purgerskim običajima on je svoj novi obrtnički dom posvetio i na posvetu pozvao i svoje prijatelje. Među inima prisustvovali su svečanom činu:

Zagrebački kanonik, urednik »Sv. Cecilije« preč. g. Janko Barle, koji je obavio svečani čin posvete, gradski senator g. Stiegler Stjepan, urednik revije »Zagreb«, Hrvatski književnik g. Vjekoslav Mayer, pjesnici mladi Dobriša Cesarić i Viktor Vida, g. Kern-Mačković izdavač i urednik »Satyricus-a« i gg. Katić Milan i Bašić B., suradnici »Novosti«.

Potonji opisali su originalno posvetu u dnevniku »Novosti« od 19. VI. 1940 broj 167 pak ovaj prikaz prenosimo:

Kad su se posjetnici »Jadran kina« u su-

botu 18. VI. naveče vraćali kroz dvorište kuće broj 42 u Ilici, zastajkivali su — mučeni radoznalošću — pred velikim prozorima u prizemlju dvorišne zgrade, koji su bili zastrti zaklonima od debelog papira i iza kojih je dopirao neki tajanstveni mrmor i žagor. Ako se koji od njih dosjetio, da podigne glavu i oči, morao se prestrašiti, jer su sa fasade te zgrade na njega buljile strahovite obrazine nekih iscerenih lica. No još bi se više prepao takav znatiželjnik, kad bi mu netko bio odao tajnu, da se iza tih prozora održaje »prelo« pod predsjedanjem »velikoga vješca« pravije rečeno: »stručnjaka za vještice« i ujedno »jednog pravog, nepatvorenog i zakonom zaštićenog tutora Veronike Desinićke.«

Međutim, po danu izgled te kuće vrlo je pitom, pa čak ne smetaju ni iscerene obrazine iz mjedi smještene na fasadi, jer su one samo u neku ruku »profesionalni ukras« za firmu, koja se mirnom jednostavnošću koči ispod njih: Viktor Kučinić, limarska radionica.

Sve bi se ovo moglo činiti kao početak nekog okultnog romana od Gustava Meyrinka, kod kojega se također najčudesnije stvari zbivaju u radionicama kakvog antikvara ili obrtnika. Ali Viktor Kučinić nije iskočio ni iz koje stranice »Golema« ili »Bijelog dominikanca«. On je — položivši svoj ispit zrelosti — na najjednostavniji način na svijetu postao nasljednik čuvenog Hansa Sachsa iz »Meistersingera«, ali u drugoj struci. Dok je onaj bio »Schuster und Poet dazu«. Viktor Kučinić je s punim pravom zaslužio titulu: »Spengler und Historiker dazu«. Međutim, sudeći po zdravicama, koje su to veće bile izrečene, ta bi se titula morala bestraga produžiti, jer se je Viktoru Kučiniću nazdravljalo i kao odličnom obrtniku, i kao vrsnom historičaru, i kao dobrom muzičaru, i kao osobitom patrioti, i kao uzoru oca obitelji, i kao rijetkom prijatelju...

Donekle je ispravno, ako se taj sastanak nazivlje »prelom vještaca«. Nije kod tog sastanka, dakako bilo baš ničega, što bi potsjećalo na neku »crnu magiju«. Naprotiv, tu proslavu otvorenja limarske radionice Viktora Kučinića počastio je svojim prisustvom i kanonik gospodin Janko Barlé, koji je i obavio posvetu nove radionice. Za stolom, uz janjetinu, šunku i druge »djakonije« sjelo je društvo, od kojega svaki pojedini u svojoj struci donekle ipak zaslužuje titulu, ako ne »vještac«, a ono sigurno »vještak«. Jedini sam kućedomaćina zaslužuje tu titulu u — nekoliko struka, kako je već i spomenuto. Dakle: osim limara, historičara, muzičara, patriote itd. (vidi gore) sjedinjenih u Viktoru Kučiniću, bio je prisutan senator g. Stiegler, a »profesorski zbor« zastupao je g. Jagrović. Literatura je bila lijepo zastupana, osobito lirika, koja se osobno pretstavila u Dobriši Cesariću i Viktoru Vidi. U liričkom raspoloženju bilo je uostalom i cijelo društvo uslijed zavidno lijepog i zanosnog izgleda stola. Briljirali su dakako i pretstavnici štampe »velevlasti«, kojima skromnost ne dopušta da se imenom odaje i — uvrste u krug »vještaka«. Muzika je bila osobito jako zastupana po Ladislavu Miranovu i violinisti Szencziu.

Posve naravno, da je bio lijepo zastupan i »krasni spol«, pa već zbog te okolnosti ne bi naslov »prela vještica« ovome prikazu nikako bio na mjestu.

Posveta limarske radionice Viktora Kučinića bila je vrlo lijepa i potpuno u skladu sa ličnošću samog vlasnika. On je svojim gostima pokazao čitav mali muzej, koji je najbolji argumenat za gotovo nevjerojatnu činjenicu, da se »špenglerija« vrlo lijepo dade upotrijebiti i u historičarske svrhe. Pored nekih originalnih nakita iz mjedi ili lijevanog željeza, skinutih sa zagrebačkih kuća historijske vrijednosti, pokazao je g. Kučinić modele različitih mučila iz — srećom — prošlih vremena, a neke od njih, kao na primjer »palčanice« i u originalnoj veličini.

Kao pravi majstor pokazao se je taj »špengler arheologije« i u načinu, kako je na svaku zdravicu, izrečenu njemu u čast odgovorio zdravicom u čast nazdravičaru. Jednom riječju: nije ostao nikome dužan.

Kod same ceremonije posvete, koju je izvršio kanonik g. Janko Barle kao dobar prijatelj g. Viktora Kučinića, održao je lijep govor, u kojem je naglasio vrijednost rada kućedomaćine kao marljivog i uzornog obrtnika, i kao kulturnog radnika.

U neobičnoj atmosferi za »bankete«, u lijepo uredjenoj limarskoj radionici uzvanici su se veoma ugodno osjećali. Nije ni najmanje smetalo, što su na sve strane sa zidova stršile vodovodne pipe, tuševi, a uz zidove kade za kupanje itd., jer gosti su više pažnje obraćali onoj zlatno-žutoj tekućini u flašama na stolu... Stavljen je dapače i prijedlog, da se poslije svake zdravice otvori po jedan tuš, kad već nismo imali muzike, da nam otsvira »tuš«!

Muzike doduše na ovoj maloj proslavi nije bilo, iako Viktor Kučinić u svom »izvan obrtničkom« radu imade mnogo veze sa muzikom. Još prije dvadesetak godina on je bio organizator i vodja jednog vrlo dobrog amaterskog orkestra. Sam je u orkestru svirao »trombon«. Danas priznajem, da ja, kao ondašnji dirigent tog orkestra, ne bi mogao s njima tako lako izaći na kraj, da nije bilo druga Kučinića, koji je »muzikaše« držao »na uzdi«. Kasnije se ljubav za muziku drugačije manifestirala kod ovog rijetkog obrtnika. On se počeo zavlačiti u stare arhive i tamo istraživati zanimljivosti iz naše muzičke povijesti. U našem listu on je iznio zanimljive podatke iz dragocjene ostavštine Kuhača, i još nekoliko vrijednih članaka iz glazbene povijesti.«

A sada bi konačno trebali i spomenuti »špenglerski« rad Kučinića. Ali tu prestaje naša kompetencija. No tek se može spomenuti: jedan obrtnik, koji imade tako uzorno uredjenu radionicu, kod kojega su radnici tako zadovoljni, a još zadovoljnije mušterije, kako je to slučaj sa Viktorom Kučinićem, može biti samo jedan od najboljih. Kad bi svrha ovog članka bila da reklamiramo prijatelja Kučinića, trebali bi ga na sva usta preporučivati, ali nije bila to naša težnja. Mi smo htjeli tek da označimo jedan intimni dogodjaj iz našeg gradjanskog društva, u kojem se manifestira srdačna povezanost obrtničkog staleža i intelektualaca.

D R U Š T V E N E   V I J E S T I

Sjednica Upravnog odbora: Na sjednici Upravnog odbora održanoj dne 28 svibnja t. g. primljeni su slijedeći novi članovi: Lukač Franjo trgovac povrća, kao utemeljitelj, Griesbach Ljudevit fototrgovac, Magić Josip krznar, Postružnik Ivan ravn. Standard-Vacuma, Vinek Zora ud. gradskog blag. savjetnika, Rožaj Dragutin restaurater i Žakman Vinko trgovac, svi kao redoviti. — Govedić Melhior općinski činovnik u miru i priv. činovnik, Hanžek Janjica studentica i Milošević Danica nastavnica kao podupirajući. — Stvoreni su i još neki važniji zaključci, koji su u provedbi.

Proslava Čajkovskog. Dne 14 svibnja t. g. priredilo je naše društvo proslavu 100 godišnjice rođenja velikog ruskog muzičara Čajkovskog, koja je priredba vanredno uspjela, pa su to zabilježile sve naše zagrebačke novine. — Ovdje ćemo navesti ono, što je o toj priredbi donesao »Jutarnji List« u broju od 17 V t. g. pod naslovom: »Uspjela proslava Čajkovskog u Društvu Zagrebčana«: »Jučer proslavilo je Društvo Zagrebčana u svojim prostorijama 100 godišnjicu rođenja velikog ruskog muzičara Čajkovskog na vrlo dostojan način. — Prof. Dr. Božidar Širola održao je iscrpivo i veoma zanimivo predava-

nje o životu i radu tog slavnog muzičara, pa je predavač bio nagrađen aplausom mnogobrojnih slušatelja, među kojima je bilo naročito mnogo krasnog spola. — Iza toga otpjevale su gđice Janica Hanžek i Vanja Matulić učenice gđe prof. Marije Kostrenčić svojim lijepim i dobro školanim glasom solo i u duetu arije iz opere »Pikova Dama« od istoga autora tako lijepo, da su neke točke morale opetovati. — U znak priznanja bile su nagrađene pljeskom oduševljenih slušaoca i cvijećem sa hrvatskom trobojnicom i vrpcom u boji grada Zagreba. — Isto tako nastupio je i g. Matija Kuftinec u ariji Feleckog iz iste opere, pa je i on i ovom zgodom kao i svaki put primio puno odobravanja. — Na glasoviru je pratila gđica Stela Podvinec u svakom pravcu odlično. — Posjet je bio vrlo dobar, a raspoloženje odlično.

Prikazivanje filma o našoj Dalmaciji. Na našem sastanku dne 21 svibnja t. g. održao je naš društveni član g. Griesbach u našim društvenim prostorijama i pred mnogobrojnim slušateljima predavanje pod naslovom: »Naša Dalmacija od Šibenika do Ulcinja«. Predavanje bilo je popraćeno sa »Agfa-fotocolor« projekcijama u naravnim bojama. — Predavanje je bilo veoma zanimivo pa je predavaču izražena hvala i priznanje aplausom.

Poslije toga otpjevala je gđa Ada Paspa nekoliko kompozicija domaćih autora, a na klaviru ju pratio g. Dragutin Ranz, pa je njezin nastup popraćen velikim odobravanjem i pljeskom.

Komemoracija za slavnog bana Jelačića. Povodom 81 obljetnice smrti slavnog hrvatskog bana Jelačića, priredilo je naše društvo dne 28 svibnja t. g. na večer u svojim prostorijama komemoraciju njemu u čast i spomen. O životu i radu bana Jelačića za domovinu, o njegovom usponu voljom naroda, o ratnim pobjedama, te o političkim, upravnim i socijalnim reformama na korist naroda i domovine, te konačno o zadnjim časovima života, iscrpno je govorio prof. Dr. Rudolf Horvat, — pa je njegov govor na prisutne učinio dubok dojam. — Iza toga recitirao je vlč. g. Jeronim Korner, kapelan župe Sv. Marka, četiri pjesme tog slavnog bana i vojskovođe i to: »Matija Korvin i ban Zrinović«, »Na grobu moga oca«, »Oproštaj« i »Moja vjera« tako čustveno i uvjerljivo, da su svi prisutni bili duboko ganuti, pa je odlični recitator bio nagrađen živim odobravanjem. Zatim je nastupio mladi čelista g. Sigfried Kiefer, inače apsolvent Muzičke akademije i s puno umijeća odsvirao »Nocturno« od Chopina i »Vito« od Poppera, a na glasoviru ga je pratila gđica Adrijena Krauth, pa su oboje bili nagrađeni pljeskom. Konačno je gđica Krauth svojim odličnim sopranom otpjevala »Slavulja« od Alabieffa, i ariju Gilde iz opere »Rigoleto« za koji je mlada umjetnica nagrađena pljeskom i cvijećem.

Na glasoviru ju je pratio njen otac g. prof. Ernest Krauth.

Ova je priredba bila na visini, dostojna uspomena na slavnog hrvatskog bana Jelačića, i opravdala sva lijepa očekivanja članova Društva Zagrebčana. Prikaz o toj priredbi donijele su i sve zagrebačke novine.

Izdavač »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Zagrebački Črnomerec br. 34 (telefon br. 24-817). — Uredništvo i uprava: Berislavićeva ul. 20/I kat. Telefon 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. br. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta br. 47.